

УДК: 504.37:316.42:378

РОЛЬ ПРАКТИЧНОЇ СОЦІОПРИРОДНОЇ ФІЛОСОФІЇ У ФОРМУВАННІ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ ОСВІТИ ДЛЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

О. Є. Андрос

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління,
вул. Митрополита Василя Липківського, 35, 03035, м. Київ,
androsland@inbox.ru

Стаття обґрунтовує включення в освітній процес, зокрема процес післядипломної освіти, курсу з практичної філософії охорони довкілля. Виходячи зі значення поняття «освіти для збалансованого розвитку», розкриваються теоретичні засади екологізму та філософії взаємостосунків «людина-природа», необхідні педагогам. Окреслені основні розділи методичного посібника з практичної соціоприродної філософії, що розробляється Державною екологічною академією післядипломної освіти та управління. Запропоновані тематичні блоки посібника, які описують еволюцію ставлення до відносин «людина-довкілля». *Ключові слова:* екологізм, освіта для збалансованого розвитку, практична соціоприродна філософія.

Роль практической социоприродной философии в формировании методологических основ образования для сбалансированного развития. А.Е. Андрос. Статья обосновывает включение в образовательный процесс, в частности процесс последипломного образования, курса практической философии охраны окружающей среды. Исходя из значения понятия «образования для устойчивого развития», раскрываются теоретические основы экологизма и философии взаимоотношений «человек-природа», необходимые педагогам. Описаны основные разделы методического пособия по практической социоприродной философии, разрабатываемого Государственной экологической академией последипломного образования и управления. Предложены тематические блоки пособия, описывающие эволюцию оценки отношений «человек-окружающая среда». *Ключевые слова:* экологизм, образование для устойчивого развития, практическая социоприродная философия.

Role of philosophy in practical social and natural formation of methodological foundations of education for sustainable development. O.E.Andros. Implementation in the educational process (including the process of post-graduate education) of course in practical philosophy of environmental protection is justified in article. Based on the meaning of "education for sustainable development", theoretical principles of environmentalism and philosophy of "human-nature" relationships useful for teachers are analyzed. The basic sections of a manual on practical social and natural philosophy, developed by the State Ecological Academy of Postgraduate Education and Management, are described. The thematic blocks which describe the evolution of attitudes to relationships "man-environment" are offered. *Keywords:* environmentalism, education for sustainable development, practical social and natural philosophy.

Актуальність теми зумовлена необхідністю включення в освітній процес, зокрема процес післядипломної освіти, курсу з практичної філософії охорони довкілля, який дав би змогу

слухачам ознайомитися з філософським підґрунтям охорони довкілля та актуальними питаннями сьогодення, які стосуються цієї сфери.

Педагогічна освіта відіграє особливу роль у процесі поширення та засвоєння знань з охорони довкілля та екологічної культури. Поняття «освіти для збалансованого розвитку» включає в себе як теоретичні засади (філософія охорони природи, методологічні основи викладання та ін.), так і практичні методики викладання, які перевіряються освітніми закладами. Стаття є оглядом теоретичних засад екологізму та філософії взаємостосунків «людина-природа», які можуть стати у нагоді педагогам, і окреслює основні розділи методичного посібника з практичної соціоприродної філософії, що розробляється кафедрою державного управління для сталого розвитку Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління.

Питання створення цілісної системи викладання практично-філософських питань охорони довкілля назріло протягом років незалежності України. Варто звернути увагу, що в країні вже сформована філософська школа, яка вивчає питання стосунків людини та довкілля і може бути джерелом знань та інновацій для освітнього процесу. Не варто забувати також і про міждисциплінарні дослідження, оскільки тема екологізму досить об'ємна і вивчається не лише філософськими дисциплінами, а й політологією, соціологією та іншими науками. В Україні аналізом проблематики екологізму займалися передусім науковці, причетні до філософського осмислення питань соціальної екології та збереження довкілля: М.М. Кисельов, А.М. Єрмоленко, Т.В. Гардашук, В.С. Крисаченко, Г.Б. Марушевський, О.І. Салтовський, А.В. Толстоухов, М.М. Хилько та ін.

З публікацій, які вийшли за останні 20 років і на які варто спиратися при підготовці навчальних планів та курсів, виділяємо лише декілька: Єрмоленко А.М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. Монографія. – К.: Лібра, 2010. – 416 с.; Кисельов М.М., Гардашук Т.В., Зарубицький К.С., Деркач В.Л., Вишняк Є.Д., Боровська Л.О., Грабовський С.І. Феномен соціоприродних систем. Світоглядно-методологічні нариси. Монографія. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2009; Марушевський Г.Б. Етика збалансованого розвитку: монографія. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2008; Хилько М.І. Сходи до екологічної культури. – К., 2007; Кисельов М.М., Гардашук Т.В., Зарубицький К.С., Деркач В.Л., Вишняк Є.Д. Екологічні виміри глобалізації. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2006. – 260 с.; Гардашук Т.В. Концептуальні параметри екологізму. – Київ: ПАРАПАН, 2005; Салтовський О.І. Основи соціальної екології: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004 - 382 с.; Кисельов М.М., Деркач В.Л., Толстоухов А.В. та ін. Концептуальні виміри екологічної свідомості: монографія. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 312 с.; Крисаченко В.С., Хилько М.І. Екологія. Культура. Політика. Концептуальні засади сучасного розвитку. - К., 2001; Гардашук Т.В. Екологічна політика та екологічний рух: сучасний контекст. – К.: ТОВ "ВПЦ "Техпринт", 2000. – 126 с.; Кисельов М.М., Канак Ф.М. Національне буття серед екологічних реалій. - К.: Тандем, 2000. – 320 с.; Хилько М.М. Екологічна політика. – К.: Абрис, 1999; та ін.

Також не минула своєю увагою природоохоронні рухи й українська соціологічна наука. Зокрема дослідження екологізму з точки зору соціології представлені Є.І. Головахою, Н.В.Паніною, Н.Пасько, О.Г.Стегній. Результати їхніх досліджень сформульовані у таких працях: Стегній О.Г. Інституціоналізація екологічних інтересів у суспільстві соціогенних ризиків. – К.: Інститут соціології НАН України, 2002; Стегній О.Г. Екологічний рух в Україні: соціологічний аналіз. – К., 2001; Головаха Є.І. Суспільство, що трансформується. Досвід соціологічного моніторингу в Україні. – К., 1997; Головаха Є.І., Паніна Н.В. Тенденції розвитку українського суспільства (1994-1997). – К., 1998 та ін.

Перекладу та осмислення у контексті українських реалій потребують такі класичні на Заході книги «The Green Alternative. Creating an Ecological future», «Turning away from Technology. A new vision for the 21st Century», «Biosphere politics. A cultural odyssey from the Middle Ages to the New Age», «Radical environmentalism: philosophy and tactics» та багато інших.

У західній науці основні практично-філософські дослідження екологізму здійснені Б. Деволлом, М. Букчіним, Д. Мандером, В. Каттоном молодшим, А. Наесом та ін. Здійснили аналіз та ідеологічно обґрунтували екологізм у основних його формах А. Гор, Е. Лінзі, П. Сінгер, Д. Формен та ін. Значне місце питання ролі природоохоронного руху в політичному процесі займає у працях Дж. Хіза та Е. Поттера, Дж. Арквіллі, Д.Ронфельдта. Питанням «меж зростання» присвячені праці Д. Медоуза,

Б. Гаврилишина та ін. Процесам екологізації та глобалізації сучасного світу, розвитку неурядових природоохоронних організацій присвячені праці російських дослідників А.І. Костіна та О.Н. Яницького.

Як основні теми, які варто описати та проаналізувати в процесі освіти для збалансованого розвитку, то вони такі.

Людство формувалося у стані постійної взаємодії з природним довкіллям. Протягом історичного розвитку підхід до цієї взаємодії зумовлювався різними загальноприйнятими етичними та іншими імперативами. Нині найпомітніший вплив на тенденції розвитку людства справляє Просвітницька модель підкорення природи людиною, яка й зумовила раціоналізований технічний прогрес останніх 300 років. Згубність цієї моделі розвитку та необхідність її модифікації або й прийняття нової була усвідомлена вченими в середині ХХ століття. Внаслідок цього переосмислення з'явилася низка «академічних» та «стихійно-політичних» моделей розвитку, які були запропоновані як альтернативи технократично-раціоналістичній моделі, що склалася на основі Просвітництва. Ці моделі дають можливість пояснювати сучасні тенденції глобалізації, становлення інформаційного суспільства, проблематику існування в сучасному світі таких модерних явищ, як нація, клас та ін.

Методичний посібник, який варто розробити на основі цих досліджень, повинен включати тематичні блоки з описом еволюції ставлення до відносин «людина-довкілля». Тому пропонуємо до обговорення такі тематичні блоки:

- понятійний апарат та особливості проблематики практичної соціо-природної філософії;
 - антропогенез і суперечності відношення «людина-природа»;
 - екологічна свідомість: особливості генези і формування;
 - новоєвропейська парадигма підкорення природи;
 - кризова реальність сучасного світу: головні виміри;
 - соціоприродні виміри глобалізації;
 - актуалізація екологічної відповідальності;
 - подолання антропоцентризму як етична проблема;
 - універсальний екологічно-етичний категоричний імператив;
 - етична трансформація економічної раціональності;
 - етика збалансованого розвитку: характеристика, перспективи;
 - універсалістська етика спільної відповідальності;
 - юридичні аспекти екологістської етики: права людини і права природи;
 - концептуальні засади сучасного екологізму;
 - тенденції екологізації сучасного політичного процесу;
 - основні ідеологічні різновиди екологізму: соціальна, глибинна екологія та ін.;
 - проблеми і перспективи збалансованого розвитку України.
- Цей список є орієнтовним і потребуватиме подальшого вдосконалення й доповнення.

На підсумок, варто зазначити, що практична соціоприродна філософія як наукова дисципліна містить значний потенціал для формування методологічних основ освіти для збалансованого розвитку. Потреба у написанні методичного посібника, а надалі й підручників на основі цієї дисципліни є значною й потребує втілення найближчим часом.

На підсумок, варто зазначити, що практична соціоприродна філософія як наукова дисципліна містить значний потенціал для формування методологічних основ освіти для збалансованого розвитку. Потреба у написанні методичного посібника, а надалі й підручників на основі цієї дисципліни є значною й потребує втілення найближчим часом.

Література

1. Андрос О. Є. Екологістські рухи в сучасному політичному процесі – К.: Стилос, 2012. – 206 с.
2. Єрмоленко А.М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. Монографія. / А.М. Єрмоленко. – К.: Лібра, 2010. – 416 с.
3. Кисельов М.М., Деркач В.Л., Толстоухов А.В. та ін. Концептуальні виміри екологічної свідомості: монографія. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 312 с.;
4. Марушевський Г.Б. Етика збалансованого розвитку: монографія. / Г.Б. Марушевський. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – 440 с.
5. Феномен соціоприродних систем. Світоглядно-методологічні нариси. Монографія. [Кисельов М.М., Боровська Л.О., Деркач В.Л. та ін.]. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2009. – 284 с.
6. Radical environmentalism: philosophy and tactics – [edited by Peter C. List]. – Wadsworth publishing company – 1992.
7. Rifkin Jeremy. Biosphere politics. A cultural odyssey from the Middle Ages to the New Age. / Jeremy Rifkin. – Garper SanFrancisco, 1991
8. Tokar B. The Green Alternative. Creating an Ecological future. / B. Tokar. – San Pedro, R. & E. Miles, 1992.
9. Turning away from Technology. A new vision for the 21st Century [edited by Stephanie Mills with a rofeword by Theodore Roszak]. – San Franisco, Sierra Club Books, 1997.